

## Vrouwe van Ter Aa hechtte aan het bezit van een deel van de rivier de Aa

Arie A. Manten  
Oud Aa 37, 3621 LA Breukelen

In of kort voor 1700 kocht Servaas Peters land in Nieuwer Ter Aa, gelegen tussen de rivier de Aa en de Wilhelminastraat. Per vergissing werd in de koopakte de oostelijke grens van zijn nieuwe eigendom beschreven als het midden van de rivier de Aa. Dat leidde prompt tot ingrijpen door de vrouwe van Ter Aa, Josina Sara van Brederode, eigenaresse van het landgoed Quackenburg, dat een voortzetting was van het kasteelterrein van het Huis Ter Aa, welk kasteel in het Rampjaar 1672-1673 was verwoest. Vrouwe Josina liet Servaas Peters op 28 juli 1700 voor notaris Hendrik van der Mark te Utrecht een verklaring afleggen dat hij altijd had geweten dat zijn erf, gelegen in Nieuwer Ter Aa, ten westen van de Aa nabij de Dam niet verder strekte dan tot aan de rivieroever en dat de rechten op de rivier ter plaatse volledig behoorden aan de vrouwe van Ter Aa. Deze notariële akte werd vervolgens ingeschreven in het register van de gerechtsheerlijkheid Ter Aa.<sup>1</sup>

Waarom was Vrouwe Josina zo gesteld op behoud van haar eigendomsrechten op een stukje rivier? Het ware ook denkbaar dat ze in haar situatie best van de onderhoudsplicht van dat watergebied verlost wilde zijn. De defensieve betekenis die de bocht van de Aa rond het kasteelterrein ooit had, was inmiddels lang verleden tijd. Natuurlijk kan gevoel voor traditie en oude rechten bij haar een belangrijke rol hebben gespeeld. Ook was het beheer van de terreingrens eenvoudiger als zij daarover zelfstandig kon beschikken, zonder rekening te hoeven houden met een mede-eigenaar van het grenswater. Maar vermoedelijk hebben ook financiële overwegingen meegeïmponeerd: rivierbodembaggering vormde in die tijd een rendabel bezit.

De modder die uit de rivier gebaggerd werd was om twee redenen een zeer gewenste delfstof. In de eerste plaats voor de kwaliteitsverbetering van de zure hoogveengronden ten oosten van de Vecht. Die waren niet zo vruchtbaar omdat er slechts weinig mineralen in voorkwamen: de hoge mosvenen hadden hun ontstaan alleen te danken aan de mineralen die met de neerslag van regen of sneeuw ter beschikking kwamen. De waarneming dat een hoop bagger snel begroeiende met allerlei planten zal wel de aanleiding zijn geweest om deze delfstof voor bemesting te gebruiken.<sup>2</sup> In de tweede plaats werd veel modder gebruikt om te voldoen aan de door de overheid opgelegde plicht om uit veengrond bestaande akkers waaruit een of enkele lagen turf was gestoken daarna weer op hoogte te brengen ("vullen", "aanmaken" of "toemaken"). Voor dat laatste werd bijvoorbeeld ook stadsvuil en slootbagger gebruikt, bij voorkeur echter vermengd met riviermodder.<sup>2,3</sup>

Het baggeren of modderen werd een zelfstandig beroep. De "modderluyden" betaalden voor een vergunning een riviergedeelte te mogen uitbaggeren. De afzet was nooit een probleem. De vraag naar modder uit de Vecht nam zelfs zulke vormen aan dat de overheid regels en beperkingen moest uitvaardigen inzake het modderen. Het afschrappen van de Vechtbodem ging vaak gepaard met beschadiging van de oevers.<sup>3</sup> Daarom gold voor iedereen een verbod "uytter Vechte ofte andere wateren binnen deesen lande van Utrecht, eenige modder voortaan en haele, dan bij lichten dage, staande metten rugge ten naasten landwaart, ende tusschen die schouwen ende land geen modder opte halen".

Tevens verboden de Staten van Utrecht in 1555 dat bagger uit de Vecht naar bestemmingen buiten de eigen provincie werd vervoerd. Onder dat verbod viel ook uitvoer naar Loosdrecht (destijds tot Holland behorend) en het Gooi. Blijkbaar kon men overtredingen afdoende controleren, zodat het niet nodig was deze bepaling in volgende plakaten te herhalen. Bij betrapten op illegale uitvoer werden de met modder gevulde schouwen van de overtreder in beslag genomen en verkocht.<sup>4</sup>

Over het modderen in de Aa zijn minder details bekend, maar het lijkt geen twijfel dat ook de bagger uit dat riviertje zeer gewild was.

Op huden den acht en twintigsten Julij zeventien honderd ouden stijl compareerde voor mij Henrik vander Mark Notaris 's Hoofs van Utrecht binnen Utrecht residerende bij d' Ed: Groot Achtb: Heeren Burgemeesteren en Vroedschap derzelve stad geadmitteerd, in 't bijwezen van de nabenoemde Getuigen, Servaas Peters, wonende onder den Gerechte van Loenersloot, en verklaarde hij Comparant, dat hij in de maand van April Dezes Jaars Zeventienhonderd, van dezen Ed: Hove, bij Decreet had gekoft, zekere huisinge en Erve, gecompeteerd hebbende Henrik Zweeren, zijnde dezelve belend ten oosten de reviere de Aa, westwaards de gemene weg, zuijdwaaards tot en aanden Dam, en noordwaards ter Halversloot Jacob van Dorssen Schout van Loenen, of wie van ouds alomme daarnevens aangeland en gelegen is, gelegen Ter Aa onder den Gerechte van Loenersloot voorn[oemd], dat wel in de voors[creven] belendinge was gesteld; dat 't voors[creven] erve, (waar op de huisinge staat) gelegen is aan de reviere de Aa voorn[oemd]; maar ook dat hetzelfde erf zoude gelegen zijn: Streckende voor vande weg tot midden in de reviere de Aa toe. Zoo bekende hij Comparant bij deezen, dat hij ten allen tijden wel heeft geweten en ook nog wel weet dat 't voorn[oemde] Erf zig noit verder heeft uitgestrekt dan tot aan de kant of o[e]ver van de Aa voors[chreven] en niet tot midden in de Aa toe, gelijk 't zelve hem Comparant bij Decreet was geleverd, om welke reede dan en om alle procedueren, kosten en moejelikheden te preserveren en voorkomen, verklaarde hij Comparant ten behoeve van de welgeb. Vro[uw]e Josina Sara van Bredenrode, Vro[uw]e van Ter Aa te renuntieren, vertijen en afstand te doen bij deesen van alle zodanig recht en actie als hij zoude mogen bekomen hebben bij de voors[chreven] koop en Decreet aangaande de belending van 't voorn[oemde] Erve tot in 't midden van d'Aa toe, als zijnde deselve abusivelijk bij den Exploiteur zodanig opgegeven, mogende derhalven lijden dat 't voors[chreven] Erf, als nog, niet verder zig uitstrekke als alleen tot aanden oever of kant van d'Aa voorn[oemd] en verder niet. Latende dersalven den volkomen eigendom en vrij gebruik van deselve reviere de Aa geheel en al aande Vrouwe van Ter Aa voorn[oemd]. Consenterende dat hier van acte geextradeert en geleverd worde aan Hare Hoog Ed[el]e, om ter meerder verzekeringe geregistreerd te worden ten registre vanden Gerechte waaronder 't voors[chreven] erf en huizinge is gelegen, die is deese. Aldus gedaan en gepasseerd inde Heerlijkheid van Ter Aa voorn[oem]t ten huize vande welgemelde vro[uw]e van Ter Aa, ter presentie van Adriaan van Zuijlen en Abraham Maay, getuigen hier toe verzogt, die de minute dezes ten protocolle nevens de Comparant en mij Notaris mede ondertekend hebben, ten tijde en plaatse alsbooven.

't Welke ik betuige

H. vander Mark Not[ari]s

Afb. 1. Transcriptie van de notariële akte van 28 juli 1700, waarbij de eigendomsrechten op een deel van de rivier de Aa werden gerespectueerd. De letters tussen haakjes zijn aanvullingen op in het originele handschrift gebruikte afkortingen.

## Noten

- 1 Archief Historische Kring Breukelen. Collectie Hulsman. Akte van inschrijving in het register van de gerechtsheerlijkheid Ter Aa dat Servaas Peters op 28 juli 1700 voor notaris Hendrik van der Mark te Utrecht heeft verklaard dat zijn erf, gelegen in Nieuwer Ter Aa, ten westen van de Aa nabij de Dam niet verder strekte dan tot aan de rivier en dat de rechten op de rivier ter plaatse volledig behoorden aan de vrouwe van Ter Aa Josina Sara van Brederode.
- 2 J. Daams, 1986. Modderen in de Vecht en toemaak van het land. Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake", 1986, blz. 25 - 30.
- 3 M.A. Dukes-Greup, 1976. Het Groot Utrechts Placaatboek. Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake", 1976, blz. 35 - 36. M.A. Dukes-Greup, 1993. Vecht en Veste. Proefschrift, Technische Universiteit Delft, blz. 39.
- 4 J. Daams, 1985. De Kerkelanden, de Loosdrechtse boeren en de Stichtse modderplakkaaten. Tijdschrift van de Stichting Tussen Vecht & Eem en van de Vereniging van Vrienden van het Gooi, jaargang 3, nr. 1, blz. 10 - 16. Tevens: Historische Kring Loosdrecht, jaargang 13 (1986), nr. 58, blz. 57 - 69.